

5. Личковах В. Філософія етнокультури: Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В. Личковах. – К., 2011. – 168 с.
6. Манько В. Українська народна писанка / В. Манько. – Львів : Свічадо, 2001.
7. Мірчук О. В. Українське народознавство / О. В. Мірчук. – К. : Освіта, 1992.
8. Тарасенко Г. С. Чудо писанка / Г. С. Тарасенко // Дивосвіт : уроки естетико-екологічної культури на матеріалах українознавства. – К., 1995.

УДК 008

Т.В. Духно, студ.

Науковий керівник: **В.А. Личковах**, д-р філос. наук, професор
Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА

У статті розглядаються соціальні проблеми у творчості Євгена Сверстюка: значення духовності у формуванні людини, нації, суспільства, її безсумнівний пріоритет у аксіосфері суспільного буття.

Ключові слова: шістдесятництво, дисидентство, нонконформізм, проповідницьке літературознавство, Євген Сверстюк.

В статье рассматриваются социальные проблемы в творчестве Евгения Сверстюка: значение духовности в формировании человека, нации, общества, ее несомненный приоритет в аксиосфере общественного бытия.

Ключевые слова: шестидесятничество, дисидентство, нонконформизм, проповедническое литературоведение, Евгений Сверстюк.

The author of the article considers social problems in the work of Eugene Sverstiuka: the importance of spirituality in the formation of man, of the nation, of the company, its undeniable priority in the whole value system in aksiosphere of public being.

Key words: the movement of the sixties generation, dissident, nonconformism, preaching literature, Yevhen Sverstiuk.

Постановка проблеми. Шістдесятники – ті, яким засвітилась істина і які вже не захотіли зректися чи відступитися від украденого у них світла. З'явилася надія на громадську свободу, захищеність від беззаконня, від свавілля влади, на торжество справжньої демократії і права. Люди починали сміливіше й вільніше думати і говорити. Відчув та усвідомив цю свободу і Євген Сверстюк. З'явилася нова генерація творців руху, які прагнули сказати власне, оригінальне слово. В осередку цього руху були поети-митці: Д. Павличко, Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, Б. Олійник та багато інших.

Творчість українських шістдесятників у літературі досліджується у працях Ю. Курносова, І. Дзюби, Б. Захарова, Б. Бердиховської, І. Бойчука, О. Гнатюк, Г. Касьянова та інших.

Явище «шістдесятництва» було неоднозначним як за творчими постатями, так і за стильовими течіями та ідейно-естетичними вподобаннями. Тут є і модерністи, і неоромантики, і постмодерністи, і неонародники. Таке різноманіття свідчить про багатство відновлюваної у 60-х рр. української літератури.

Мета статті. На прикладі творчості Євгена Сверстюка дослідити, як талановиті літератори та митці виступали за оновлення тодішнього суспільства, протестували своєю творчістю проти панівної задушливої атмосфери, боролися за справжні культурні цінності, національну свободу, людську гідність, тобто поетично вирішували соціальні проблеми.

Виклад основного матеріалу. Євген Олександрович Сверстюк – видатний сучасний український публіцист, літературознавець, активний учасник національно-демократичного руху, один з його інтелектуальних лідерів з 60-х рр. ХХ ст.

Якби не зародився в ті роки рух шістдесятництва, не з'явилася та когорта людей, які відважно пішли проти течії, відчувши, проте, легкий повів попутного вітру хрущовсь-

кої «відлиги», Євген Сверстюк усе одно вибрав би дисидентство, хай і поодиноким. Такий непереможно донкіхотський романтизм рухав ним завжди, коли розум осягав усю приреченість нонконформістських виступів проти влади.

Коли перед Євгеном Сверстюком, після його критичних виступів, зачинилися двері всіх видань, коли вже не було можливості підписувати своїм власним прізвищем передмови до творів, він створює свої есеїстичні шедеври «Іван Котляревський сміється» та «Собор у риштованні». Також він написав нелегальну працю «У справі процесу над Погружальським» – спробу сказати чесне слово про підпал фонду україніки в Центральній науковій бібліотеці як про одну з акцій цілеспрямованого нищення національної спадщини. Все це разом «зв'язувало» тугий вузол Сверстюкової долі.

Власне, його було засуджено за виступи опозиційного характеру. До того ж слідчі мали в руках неспростовний аргумент – книжку «Собор у риштованні». Вперше випущений 1970-го року видавництвом «Смолоскип» ім. В. Симоненка у США без відома і згоди автора, твір мав такий епіграф: «Творці української літератури віддали найкращі сили мистецтву, не отримавши за це ні гроша, і якщо не всі вони були знайомі з тюрмами, то всі, принаймні, з жандармами. Хіба може таку літературу зрозуміти людина, яка ніколи не відчула, що таке громадянська мужність і обов'язок совісті?» [4].

Чому такою небезпечною видалася у 70-і книжка «Собор у риштованні»? Річ не в тому, що Є. Сверстюк наважився включитися в дискусію довкола «Собору» Олеся Гончара, а в тому, що він посягнув на «святе святих» – соціально-політичні устрої самої державної системи. Більше того, намагався, як зазначає у передмові до згаданого вже закордонного видання Марко Антонович, наголошуючи на універсальності як самого «Собору», так і «Собору у риштованні», «подати відповідь на основні світоглядні та етичні питання, що постають перед людством у сучасному світі», порушити «важливі, наболілі питання сучасності, що фактично виходять далеко поза межі проблематики однієї країни» [4]. Такий Сверстюків есей переростає межі коментаря одного товару й сягає багатьох глобальних проблем. Архетип собору осмислюється автором як символ духовності, продовження етнокультурних традицій та високості національного духу. Проте водночас Є. Сверстюк розуміє, що собори минулого не можуть бути універсальним філософським каменем для нашої молоді. Проте вони були і будуть коліскою її духовного становлення. Як рідне гніздо, без якого не обходиться жоден птах.

Вірш, датований 6 січня 1980 р.: надрукований 1990 року в альманасі «Поезія-90» разом з останнім словом на суді (доти відомим лише на Заході з «Вибраного» Є. Сверстюка, упорядкованого І. Кошелівцем і випущеного 1979-го в Мюнхені), змальовує один із святвечорів довгого життя у таборі [4]. Легко зрозуміти Євгена Олександровича, коли він говорить, що арешт був для нього своєрідним полегшенням. Це звільняло від задушливої атмосфери тотального лицемірства і подвійних стандартів, прислужництва й холуйства, стеження та доносів. Заслання давало чітке усвідомлення того, що плата за нонконформізм – це постійні переслідування та репресії. Проте він був навіть щасливий, коли сидів у камері сам, – це давало простір свободи й незалежності.

Очевидно, можемо говорити, що саме роки заслання і сформували Сверстюка таким, що зміг взяти на себе місію розвивати «проповідницьке літературознавство» (І. Дзюба). Звертаємось до терміна, який прийнято брати із застереженням, тому що це проповідницьке літературознавство не має нічого спільного з просвітницьким народництвом. Ґрунтується воно на необхідності органічно заповнити належну лише йому нішу в посттоталітарному українському соціумі й на засадах християнських традицій та прагненні наблизити їх до сьогодення у морально-філософському освітленні, через аналіз соціальних проблем. 1993 р. це засвідчила вже книжка «Блудні сини України», що

містить літературно-критичні й публіцистичні виступи, присвячені відродженню духовності, морально-етичним проблемам в їхньому філософсько-релігійному, соціальному та етнокультурному переломленні. На зламі часу, коли падають «обжиті» ідоли і йде невблаганна переоцінка цінностей, ця книжка Є. Сверстюка вимагає повернення до правічних джерел, християнської традиції, ідеалів етнокультури.

Образ блудного сина – наскрізний у розділах цього видання – ще й своєрідна метафора життя цілої нації, як, власне, й життя самого автора, коли він вистраждав свою правду. А через те Є. Сверстюк переконаний, що людина не може відстоювати якусь думку просто як думку, – вона може відстоювати лише вистраждану думку, заповітну ідею, за яку можна офірувати життям. А офірувати життям можна тільки тоді, коли ти є людиною великої віри. Цей соціально-філософський мотив великої віри – також один з наскрізних в останніх публікаціях та виступах письменника – дає ключ до розуміння нинішньої місії інтелігенції, від якої час потребує не стільки великої витривалості, з якою «ішли в дисиденти», скільки необхідності переплавити ту велику віру в горнилі конкретних діянь. Книжка «Блудні сини України» «дає гострий психологічний розтин сучасної української спільності – принаймні, сучасного стану її свідомості та моральної практики» (І. Дзюба), несе великий духовний заряд, бо виходить на найголовнішу для українців проблему – самоідентифікації особистості й нації – не поверхово, а всеглибинно – через євангельське бачення світу й себе у тому світі.

Автор звертався до «моралі, традицій, історичних уявлень, мови і пісні свого народу». Сверстюків Котляревський («Котляревський сміється»), доводячи правомірність закону «про незнищенність духовної енергії: не можна безслідно поховати ту силу, що вулканила Україну століттями, сходила кров'ю, вкривалась могилами, а потім знову вставала» («Вибране» Є. Сверстюка упорядковане в Мюнхені І. Кошелівцем) [4]. Воно, те вибране, повертало до національних основоположних засад, до неспростовних істин, закодованих у Шевченковому слові...

1996-го побачила світ нова праця Є. Сверстюка – «Шевченко і час». Книга відкрила ще одну сторінку у вивченні творчості Тараса Шевченка. Твір, на нашу думку, «засвітив» нам просту істину: до долі людини високого болю має право доторкнутися – і душею, і розумом – тільки той, хто також звідав того болю. Книжка «Шевченко і час» спонукає думати, переосмислювати, виражувати історичну, соціальну, духовну проблематику.

Висновок: Отже, романи, есеї та вірші Є. Сверстюка пов'язані з соціальними проблемами української сучасності, об'єднані спільною ідеєю боротьби за суверенність етнонаціональної культури. У передмові до першої виданої в Україні по роках заборон книжки «Блудні сини України» Є. Сверстюк написав: «Я народився під щасливою зіркою: вона висвітлювала моє обличчя і ніколи не ховала його в тінь того місця, на якому сиджу. Навіть у найтемніші дні без просвіток я відчував, що моя зірка висока – і любив її» [3]. Достоту парадоксальне зізнання для людини, яка відбула двадцять років ув'язнення і заслання, й маючи європейський рівень освіти, аж до виходу на пенсію пропрацювала столяром. Достоту чесне – перед Богом, й мужнє – перед людьми, – усвідомлення того, що попри всі випробування поетична зірка його була щасливою й високою. І він любив її, несучи свій хрест хоробро й несхитно, без нарікань і жалю. Аж донині, коли та зірка засяяла і нам.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Шістдесятництво: метафора, ім'я, дім / Т. Гундорова // Коцюбинська М. Х. Мої обрії : в 2 т. Т. 1. – К. : Дух і літера, 2004. – С. 4-10.
2. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – 2-ге вид., випр. – К. : Артк, 2001. – 728 с. : іл.
3. Сверстюк Є. Блудні сини України / Є. Сверстюк. – К. : Знання, 1993. – 256 с.
4. Сверстюк Є. На святі надій. Вибране / Є. Сверстюк. – К. : Наша віра, 1999. – 780 с.